Nikola Nedeljković[*]

UDK: 347.447.8
BIBLID: 0352-3713 (2014); 31, (7-9): 29–41
PREGLEDNI NAUČNI RAD

NOVČANE OBAVEZE I RASKID UGOVORA

REZIME: Ispunjenje ugovora je osnovni motiv zbog koga ugovorne strane zaključuju ugovor. Kada ugovarač ne ispuni svoje ugovorne obaveze, u tom slučaju ugovoru verna strana može da zahteva ispunjenje ili raskid ugovora. Autor se bavio analizom propisa koji uređuju raskid ugovora zbog neispunjenja novčane obaveze i uočio je određenu koliziju između zakonskih odredbi koje uređuju ovu materiju. Predmet analize su bila i normativna rešenja predložena Prednacrtom Građanskog zakonika, koja pokušavaju da otklone nedorečenosti i postojeće suprotnosti pozitivno – pravnih propisa.

Ključne reči: raskid ugovora, naknadni primereni rok, izjava o raskidu, bitna povreda ugovora

1. Uvod

Ugovorne strane stupaju u ugovorne odnose u cilju ispunjenja obaveza kojima je osnov ugovor. Ispunjenjem obaveze prestaje ugovorni odnos i to je najpoželjniji način prestanka ugovora. Iako ugovor predstavlja zakon za stranke (*pacta sunt servanda*), događa se da jedna ugovorna strana ne ispuni ili neuredno ispuni svoju obavezu.1 Takvo ponašanje predstavlja povredu

[*] Advokat iz Čačka, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, advokatska kancelarija Nikola Nedeljković, Čačak; e-mail:nikolaned78@open.telekom.rs

[1] Jovanović V., Petrov A., Šipka Z. (2013). Opšti osvrt na franšizing i ugovor o franšizingu kao sui generis poslove privrednog prava, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (7-9), str. 33-47.

ugovorne obaveze.[2] Ukoliko jedna ugovorna strana ne ispuni svoju obavezu ili je ne ispuni na način, u mestu i na vreme kako je ugovoreno, druga ugovorna strana koja je svoju obavezu ispunila ili je spremna da je ispuni, ukoliko su ispunjeni drugi zahtevi predviđeni Zakonom o obligacionim odnosima,[3] može da raskine ugovor.[4] Radi se o jednostrano motivisanom raskidu ugovora, koji je uslovljen nelojalnim ponašanjem druge ugovorne strane.[5] Jedna ugovorna strana daje izjavu o raskidu zbog toga što je druga ugovorna strana povredila svoju ugovornu obavezu.[6]

Povodom raskida ugovora potrebno je utvrditi pretpostavke koje treba da postoje kako bi ugovor mogao da se raskine, dejstvo izjave o raskidu, kao i koje posledice nastaju zbog raskida ugovora. [7] Navedena pitanja biće predmet analize u ovom radu, sa osvrtom na rešenja koja su sadržana u Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije.[8]

2. Pretpostavke za raskid ugovora

Da bi poverilac raskinuo ugovor, potrebno je da budu ispunjene određene pretpostavke. Prvo, potrebno je postojanje ugovorne obaveze u trenutku kada je dužnik zapao u docnju sa ispunjenjem obaveze. Ugovorna obaveza može da proističe kako iz punovažnog tako i iz rušljivog ugovora. Dužnik će morati da ispuni svoju obavezu iz ugovora koji je rušljiv, osim ukoliko saugovarač ugovorne strane na čijoj strani se nalaze razlozi rušljivosti ne izdejstvuje

---

[2] Simonović, I. (2008). Pravo na raskid ugovora zbog neispunjenja obaveza po Zakonu o obligacionim odnosima i savremene tendencije u Evropskom ugovornom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Niš – Aktuelna pitanja građanske kodifikacije, Niš, str. 88.

[3] Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odlukaUSJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG,* br. 1/03 – Ustavna povelja), u daljem tekstu: ZOO.

[4] Razlozi i uslovi za raskid ugovora zavise u pojedinim pravnim sistemima od toga da li zakonodavac daje prednost principu očuvanja ugovora (*favorcontractus*) (kao što je to slučaj u francuskom i italijanskom pravu) ili principu zaštite ugovoru verne strane kada raskidu govora neograničava preterano strogim uslovima (kao što je to slučaj u engleskom pravu).

[5] Salma, J. (2011). Ugovorna odgovornost – u evropskom, uporednom i domaćem pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, (1), str. 89.

[6] Kovačević, N. (2012). Aktivna legitimacija za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, *Pravo - teorija i praksa*, 29 (4-6), str. 60-74.

[7] Uzelac O., Protić D., (2011). Neka pitanja pravnog aspekta elektronske trgovine, *Pravo - teorija i praksa*, 28, (10-12), str. 101-109.

[8] Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije (u daljem tekstu: Prednacrt) Preuzeto sa: (www.arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/, januar 2014) Vlada Republike Srbije donela je odluku o obrazovanju posebne Komisije radi kodifikacije građanskog prava i izrade Građanskog zakonika (*Sl. glasnik RS*, br. 104/06, 110/06 i 85/09). Komisija je u drugoj knjizi objavila Prednacrt dela Građanskog zakonika koji se odnosi na obligacione odnose koji je trenutno predmet javne rasprave.

pred sudom presudu kojom će ugovor da poništi. U tom slučaju sud donosi konstitutivnu presudu, ugovor se poništava, prestaje obaveza dužnika, pa poverilac više ne može da traži ispunjenje ugovora koji više ne postoji. Drugo, potrebno je da se radi o uzajamnom, odnosno sinalagmatičkom ugovoru kod koga pravo jedne ugovorne strane predstavlja obavezu druge ugovorne strane, tako da su dugovane prestacije u odnosu zavisnosti. Kod ugovora o prodaji, pravo prodavca da zahteva plaćanje prodajne cene predstavlja obavezu kupca da plati kupoprodajnu cenu. Pravu kupca da zahteva predaju stvari koja je predmet prodaje na drugoj strani stoji obaveza prodavca da preda stvar. Treće, neophodno je neispunjenje obaveze jedne ugovorne strane. Pravo na raskid, poverilac ima ukoliko se radi o nedeljivim obavezama ili ukoliko delimično ispunjenje ne predstavlja nikakav interes za poverioca. U slučaju deljivih obaveza, poverilac ima pravo na raskid ugovora, ukoliko bi delimično ispunjenje bilo protivno cilju ugovora, ako zakon ili običaji ne nalažu drugačije rešenje.[9] Ugovor se ne može raskinuti zbog neispunjenja neznatnog dela obaveze, što se procenjuje u svakom konkretnom slučaju. Prema sudskoj praksi, ukoliko dužnik novčane obaveze ne plati poveriocu ¼ cene, to se ne može smatrati neispunjenjem neznatnog dela obaveze, pa poverilac ima pravo da ugovor raskine.[10] Četvrto, uslov za raskid ugovora je skrivljeno neispunjenje obaveze. Dužnik je u obavezi da izvrši ugovorenu prestaciju, ali može da se dogodi da dužnik ne može da ispuni svoju obavezu zbog okolnosti za koje ne odgovara. Na primer, dužnik neće morati da ispuni obavezu ukoliko je nastupila nemogućnost ispunjenja zbog više sile ili ponekad zbog slučaja. Tada ugovor ne može da se raskine, bez obzira što dužnik nije ispunio svoju obavezu. ZOO usvaja princip objektivnog pojma docnje koji je karakterističan za ugovore u privredi.11 Zakonski tekst ne pominje krivicu dužnika zbog neispunjenja niti predviđa krivicu kao uslov docnje. Krivica dužnika za docnju i neispunjenje obaveze se pretpostavlja.

3. Naknadni primereni rok

1. Kod dvostranih (dvostrano obaveznih) ugovora, kada jedna ugovorna strana ne ispuni svoju obavezu, druga strana može zahtevati ispunjenje obaveze ili raskinuti ugovor prostom izjavom, ukoliko raskid ugovora ne nastupa po

[9] Grebović, N. (2004). Raskid ugovora u međunarodnom trgovinskom pravu, *Pravo i privreda,* (5-8), str. 857.

[10] Presuda VSH Rev 159/97 od 21.04.1999. godine.

[11] Perović, S. (2008). Izvršenje ugovornih obaveza i odgovornost za neizvršenje, *Pravni život*, (3-4), str. 11.

samom zakonu.[12] Ukoliko je ispunjenje o roku bitan sastojak ugovora (fiksni ugovor), pa dužnik ne ispuni obavezu u roku, ugovor se raskida po samom zakonu.[13] Dakle, kod fiksnih ugovora nije potrebno ostavljanje naknadnog roka dužniku za ispunjenje niti davanje izjave o raskidu.[14] Kod ugovora kod koga ispunjenje obaveze o roku nije bitan sastojak ugovora (nefiksni ugovor), da bi poverilac mogao da raskine ugovor prostom izjavom potrebno je da pre davanja izjave preduzme određene radnje. Poverilac mora dužniku da ostavi primeren naknadni rok za ispunjenje.[15] Kod ispunjenja novčanih obaveza plaćanje o roku po pravilu nije bitan sastojak ugovora, pa ukoliko dužnik ne plati cenu, poverilac, ukoliko se odluči za raskid ugovora mora ostaviti dužniku naknadni primereni rok za plaćanje. Poverilac može da zahteva ispunjenje obaveze od dužnika ostavljanjem naknadnog roka sve do isteka roka zastarelosti njegovog potraživanja.[16]

U pojedinim pravnim sistemima,[17] poverilac je dužan da prilikom ostavljanja naknadnog roka saopšti dužniku da će nakon isteka roka raskinuti ugovor. Takvo rešenje je predviđeno da bi dužnik u potpunosti bio upoznat sa posledicom neispunjenja obaveze. Domaćim pravnim propisima nije predviđena obaveza obaveštavanja dužnika o raskidu ugovora kao posledici neispunjenja ugovora u naknadnom roku.

4. Izjava o raskidu

Ukoliko dužnik ne ispuni obavezu u naknadnom roku, nastupaju iste posledice kao u slučaju kada je rok bitan sastojak ugovora.[18] Međutim, navedena zakonska formulacija je neprecizna i nepotrebno koristi analogiju. Ako kod fiksnog ugovora dužnik ne ispuni obavezu u roku, ugovor se raskida po samom zakonu. Ali, poverilac može da održi ugovor na snazi, ako po isteku

[12] Čl. 124 ZOO.

[13] Čl. 125, st. 1 ZOO.

[14] Čl. 136 Prednacrta predlaže da se kad je ispunjenje o roku bitan sastojak ugovora, pa dužnik ne ispuni svoju obavezu, ugovor je automatski raskinut samom činjenicom neizvršenja, bez ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje i bez izjave o raskidu.

[15] Čl. 126, st. 2 ZOO.

[16] Georgijević, G. (2013). Raskid ugovora zvog neizvršenja obaveze, *Pravni život*, (10), str. 655-656.

[17] § 326 Nemačkog građanskog zakonika, § 918 Austrijskog građanskog zakonika, čl. 1454 Italijanskog građanskog zakonika propisuju obavezu poverioca da prilikom davanja naknadnog roka za ispunjenje upozori dužnika da će u slučaju bezuspešnog proteka tog roka odustati od ugovora.

[18] Čl. 126, st. 3 ZOO.

roka, bez odlaganja, obavesti dužnika da zahteva ispunjenje ugovora.[19] U slučaju da je poverilac zahtevao ispunjenje, pa ga nije dobio u razumnom roku, može izjaviti da raskida ugovor.[20] Analizom navedenih odredbi ZOO koje se odnose na fiksne ugovore, a imaju se primeniti na nefiksne ugovore, može se zaključiti da se ugovor raskida po samom zakonu ukoliko dužnik ne ispuni svoju obavezu ni u naknadnom roku. Međutim, ovakav zaključak je u suprotnosti sa odredbama člana 130 ZOO koje decidno predviđaju da je poverilac dužan da obavesti dužnika bez odlaganja da raskida ugovor zbog neispunjenja dužnikove obaveze. Ukoliko bi prilikom ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje, poverilac na jasan i nedvosmislen način obavestio dužnika o svojoj nameri da ugovor raskine, pa dužnik ni u naknadnom roku ne ispuni obavezu, treba smatrati da je ugovor raskinut i da su ispunjeni uslovi iz člana 130 ZOO, odnosno da je dužnik o raskidu obavešten od strane poverioca.[21] Ako prilikom ostavljanja naknadnog roka poverilac ne manifestuje nameru o raskidu, pa nakon isteka roka dužnik ne ispuni svoju obavezu, ugovor se ne raskida po samom zakonu, već je potrebna izjava poverioca da raskida ugovor. Takva namera poverioca mora da bude saopštena dužniku na nesumnjiv način i to najbolje putem pismena poslatog preporučenom pošiljkom ili elektronskom poštom. Ovako upućeno obaveštenje dužniku, koje poverilac može da učini na relativno lak način, bez prevelikih troškova omogućava da se u svakom pojedinom slučaju može zaključiti da je ugovor raskinut, bez potrebe tumačenja odredbi člana 126 i člana 130 ZOO. Komisija za izradu Prednacrta je na osnovu teorijskih rasprava[22] identifikovala da su odredbe članova 126 i 130 ZOO u međusobnoj koliziji i da se njihovim tumačenjem u pogledu potrebe davanja izjave o raskidu od strane poverioca mogu doneti različiti zaključci, pa je Prednacrtom predložila prihvatljivo rešenje.Njim se predlaže da se u slučaju neispunjenja obaveze dužnika u naknadnom roku, ugovor raskida izjavom poverioca upućenom dužniku na nesumnjiv način i da izjava o raskidu ugovora proizvodi pravno dejstvo samo ako je dužnik o njoj obavešten.[23]

Postavlja se pitanje, od kog trenutka proizvodi pravno dejstvo izjava o raskidu? Da li je to trenutak njene ekspedicije od strane poverioca ili je to trenutak kada je dužnik primio izjavu? Zagovornici teorije ekspedicije ističu

[19] Čl. 125, st. 2 ZOO.

[20] Čl. 125, st. 3 ZOO.

[21] Perović, J. (2005). Izjava o raskidu kao uslov za raskid ugovora zbog neispunjenja obaveze, *Pravni život*, (11) str. 488.

[22] Simonović, I. (2008). op. cit., str. 94, i Perović, J., (2005). op. cit., str. 496, su uočile i obrazložile neusklađenost članova 126. i 130. ZOO.

[23] Čl. 137 i 142 Prednacrta.

da savesna ugovorna strana ne treba da bude onemogućena da raskine ugovor zbog izbegavanja prijema izjave od strane dužnika. Argument teoretičara prijema[24] je da treba da se izbegne pravna nesigurnost ugovornih strana, tako što će dužnik biti obavešten o raskidu ugovora. Međutim, odredbama ZOO se propisuje nejasno rešenje odnosno obaveza da se izjava o raskidu saopšti dužniku bez odlaganja. Normativno rešenje sadržano u Prednacrtu je mnogo preciznije i jasno predlaže usvajanje teorije prijema. Za punovažnost izjave o raskidu je ipak odlučujuća činjenica da je poverilac izjavu poslao na način na osnovu koga se sa izvesnošću može zaključiti da će da bude primljena od strane dužnika, na primer telefaksom ili elektronskom poštom.[25]

Poverilac može da raskine nefiksni ugovor i bez ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje dužniku u dva slučaja. Prvo, ukoliko iz dužnikovog držanja proizilazi da on svoju obavezu neće da ispuni ni u naknadnom roku.[26] To je slučaj ukoliko se iz izjave dužnika ili njegovih konkludentnih radnji može zaključiti da nije ni započeo preduzimanje radnji ispunjenja, odnosno da neće da ispuni svoju obavezu. Ovakav raskid nefiksnog ugovora sličan je raskidu fiksnog ugovora, s tim što se fiksni ugovor u slučaju neispunjenja obaveze dužnika u prvobitnom roku raskida po samom zakonu, a kod nefiksnog ugovora potrebna je izjava poverioca da raskida ugovor. Drugo, ako je očigledno da dužnik neće ispuniti svoju obavezu iz ugovora. Ukoliko kod ugovora o prodaji, kupac postane nesolventan; dođe do njegove dugotrajne nemogućnosti plaćanja; blokade tekućih računa, tada je i pre isteka roka postalo očigledno da kupac neće moći da plati cenu u roku, pa je prodavac ovlašćen da raskine ugovor jednostranom izjavom volje i da zahteva naknadu štete.[27] U oba slučaja, uslov koji se postavlja je da se iz izjave odnosno ponašanja dužnika na nedvosmislen način može zaključiti da on neće svoju obavezu da ispuni u prvobitnom odnosno naknadnom roku.

Kod ugovora sa uzastopnim obavezama, odnosno sukcesivnih ugovora, kod kojih se izvršenje obaveza sastoji u ponavljanju dugovane radnje u određenim periodima (plaćanje zakupnine svakog prvog u mesecu),[28] postoje posebna pravna pravila kojima se reguliše njihov raskid. Kada dužnik kod navedenog ugovora ne ispuni jednu obavezu, poverilac može, u razumnom roku, raskinuti ugovor u pogledu svih budućih obaveza, ukoliko je očigledno

[24] Schlechtriem, P. (1998). Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), Clarendon Press, Oxford, str. 196.
[25] Perović, J. op.cit., str. 478.
[26] Čl. 127 ZOO.
[27] Čl. 128 ZOO.
[28] Perović, S. (1976). Obligaciono pravo, Beograd, str. 129.

da ni one neće biti ispunjene. Dakle, u slučaju neispunjenja kasnijih pojedinih obaveza položaj ugovornih strana kod ugovora sa uzastopnim obavezama će biti identičan položaju ugovarača kod nefiksnog ugovora, jer će dužnik zadržati pravo da obavezu ispuni naknadno, odnosno u razumnom roku.[29] Ukoliko dužnik obavezu ne ispuni ni u tom roku, poverilac će moći svojom izjavom da raskine ugovor. Poverilac može da raskine ugovor ne samo u pogledu budućih, već i u pogledu već ispunjenih obaveza, ukoliko nema interesa za njihovo ispunjenje bez izostalih ispunjenja.[30] Dakle, poverilac može raskinuti ugovor *ex tunc* i *pro futuro*, ukoliko nema interes u pogledu već ispunjenih obaveza bez ispunjenja budućih obaveza. Pretpostavka je ista kao i kod raskida samo *pro futuro*, odnosno da iz okolnosti očigledno proizilazi da buduće obaveze neće biti ispunjene i ukoliko dužnik ne pruži poveriocu određeno obezbeđenje. Bankarska garancija se može smatrati dovoljnim obezbeđenjem koje bi dužniku omogućilo da održi ugovor na snazi.

5. Posledice raskida ugovora o prodaji

u slučaju raskida ugovora, obe strane su oslobođene svojih obaveza, jer ugovor više ne postoji. Međutim, raskid ugovora zbog docnje deluje samo za ubuduće, dok prava koja je poverilac već stekao zbog docnje ostaju. Kod ugovora o prodaji, u slučaju da kupac nije blagovremeno platio kupoprodajnu cenu, prodavac može da raskine ugovor. Ako je prodavac izvršio ugovornu obavezu i predao robu kupcu, on može od kupca da zahteva povraćaj robe. Kako se često dešava da kupac robu ne može da vrati (materijal je preradio i iskoristio za izradu gotovih proizvoda), prodavac umesto povraćaja robe može od kupca da zahteva isplatu novčanog iznosa koji predstavlja protivvrednost robe i istovremeno zadržava pravo na zateznu kamatu na taj iznos, počev od docnje kupca do raskida ugovora.[31]

Bez obzira što je ugovor raskinut i što je prestala obaveza kupca da plati cenu, prodavac može od kupca da zahteva naknadu štete zbog toga što ugovor nije ispunjen. Prodavac može da ugovori sa trećim licem prodaju robe koja je bila predmet raskinutog ugovora i da zahteva od kupca razliku između cene određene ugovorom sa njim i kupoprodajne cene iz ugovora zaključenog sa trećim licem. Radi se u kupovini radi pokrića.[32] Dakle, ukoliko je cena iz

[29] Slakoper, Z. (2003). Raskid ugovora zbog zakašnjenja i neispunjenja, *Zbornik Pravnog fakultet Sveučilišta Rijeka,* (3), str. 543.

[30] Čl. 129 ZOO.

[31] Čl. 132 ZOO, Jankovec, I. (1988). Pravne posledice docnje sa ispunjenjem novčane obaveze, *Privredno pravni priručnik,* (6), str. 13.

[32] Čl. 525 ZOO.

ugovora zaključenog radi pokrića sa trećim licem niža od cene koju je prodavac ugovorio sa kupcem iz raskinutog ugovora, prodavac je pretpeo štetu koja predstvlja razliku cena. Razlika između cene po kojoj je prodavac prodao robu trećem licu i cene po kojoj je trebao da proda robu kupcu predstavlja visinu štete koju je kupac dužan da naknadi prodavcu zbog raskida ugovora usled neispunjenja.

Kada prodavac raskine ugovor i izvrši prodaju radi pokrića moguće su dve različite situacije. Prvo, prodavac zadržava pravo da od kupca potražuje zateznu kamatu, počev od docnje dužnika do raskida ugovora. Istovremeno, ukoliko je cena po kojoj je prodavac prodao robu trećem licu iz ugovora zaključenog radi pokrića niža od cene ugovorene sa kupcem, prodavac ima pravo da na ime naknade štete od kupca potražuje razliku dve cene. Dakle, u ovom slučaju prodavac od kupca može da potražuje zateznu kamatu na iznos kupoprodajne cene od trenutka nastanka kupčeve docnje do trenutka raskida ugovora. Prodavac ima pravo i na naknadu štete u vidu razlike između cene iz ugovora zaključenog radi pokrića i cene iz raskinutog ugovora i na zateznu kamatu na taj iznos, počev od raskida ugovora do plaćanja.Drugo, moguće je da je cena po kojoj je prodavac prodao robu trećem licu viša od cene ugovorene sa kupcem. U tom slučaju, prodavac zadržava prema kupcu pravo na naplatu zatezne kamate na kupoprodajnu cenu, ali umanjene za dobit koju je prodavac stekao prodajom radi pokrića. Kupac će biti u obavezi da plati prodavcu iznos zatezne kamate počev od trenutka docnje do raskida ugovora umanjenu za razliku između cene plaćene trećem licu kod ugovora radi pokrića i cene iz raskinutog ugovora. U navedenom slučaju prodavac je prodao robu po višoj ceni i ostvario je dobit, a nije pretrpeo štetu. Da je kupac blagovremeno platio robu, prodavac ne bi prodao robu po višoj ceni i stekao korist, pa je to razlog zbog čega zatezna kamata na koju ima pravo poverilac do raskida ugovora mora biti umanjena za njegovu dobit nastalu prodajom radi pokrića, odnosno razliku između cena.[33]

6. Raskid ugovora prema prednacrtu građanskog zakonika

Kroz normativna rešenja predložena članovima 136 i 137, Prednacrt zadržava rešenja propisana odredbama članova 125 i 126 ZOO. On sadrži predloge za regulisanje raskida ugovora kada je ispunjenje o roku bitan sastojak ugovora i kada nije bitan sastojak ugovora. Prednacrtom se na nedvosmislen način predviđa obaveza poverioca da dužniku na nesumnjiv način izjavi da

[33] Jankovec, I., op.cit., str. 13-14.

raskida ugovor. U pogledu novih rešenja, Prednacrt preuzima koncepciju predviđenu Konvencijom Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe (Bečka konvencija),[34] Principima Evropskog ugovornog prava[35] i Nacrta zajedničkog referentnog okvira za Evropsko privatno pravo,[36] koja poznaju raskid ugovora zbog bitne povrede ugovora. Navedeni razlog za raskid ugovora, ZOO ne poznaje. Bitna povreda ugovora postoji ako neispunjenje ugovorne obaveze od strane dužnika prouzrokuje štetu poveriocu koja ga lišava koristi koju je od ugovora očekivao ili usled koje se za poverioca ne može ostvariti svrha ugovora.[37] Ocena o tome da li je neka povreda ugovora bitna zasniva se na: 1. subjektivnom kriterijumu – utvrđuje se značaj interesa koji je ugovoru verna strana opravdano očekivala od ugovora i postojanje štete koja je toga lišava, 2. objektivnom kriterijumu – ako ugovorna strana koja čini povredu nije predvidela takvu posledicu niti bi je predvidelo razumno lice istih svojstava u istim okolnostima.[38] Da li se docnja dužnika sa plaćanjem novčane obaveze može smatrati bitnom povredom ugovora? Glavni kriterijum je značaj koji je datum plaćanja cene imao za ugovorne strane. Ako je ugovorom, rok plaćanja cene ili zakupnine predviđen kao fiksni, tada bi docnja sa plaćanjem predstavljala bitnu povredu ugovora kao razlog za raskid ugovora. Međutim, pošto ispunjenje novčane obaveze najčešće nije predviđeno kao fiksni rok, neispunjenje obaveze dužnika u roku ne bi predstavljalo bitnu povredu ugovora. Najcelishodnije bi bilo da sud u svakom pojedinom slučaju utvrđuje značaj roka plaćanja cene. Ukoliko je kod ugovora o prodaji, prodavac morao da izvrši prodaju radi pokrića, pa mu je treće lice platilo cenu nižu od cene ugovorene sa kupcem, trebalo bi smatrati da je neispunjenjem obaveze o roku, kupac učinio bitnu povredu ugovora. Akoprodavac neispuni svoju obavezu predaje stvari o roku, učiniće bitnu povredu ugovora, ukoliko je kupac morao da izvrši kupovinu radi pokrića, odnosno nabavku stvari od trećeg lica po ceni višoj od cene ugovorene sa prodavcem. U oba slučaja, lica koja su izvršila prodaju, odnosno kupovinu radi pokrića imaju pravo od druge ugovorne strane koja je povredila ugovor da zahtevaju razliku između ostvarene cene prodajom ili kupovinom radi pokrića i ugovorene cene. Poverilac

[34] Čl. 25 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, (1980). (Konvencija Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe).

[35] Čl. 8: 103. Principles of European Contract Law Parts I and II, The Hague 1999, Part III, (2003). The Hague, London and Boston.

[36] Čl. 3: 502 Draft Common Frame of Reference (DCFR), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Interim Outline Edition, (2008). Munchen (Sellier)

[37] Čl. 138 st. 2 Prednacrta.

[38] Perović, J. (2002). Raskid ugovora prema Konvenciji UN o međunarodnoj prodaji robe, *Ekonomski anali*, (155), str. 166.

može da raskine ugovor kad neispunjenje obaveze predstavlja bitnu povredu ugovora, bez ostavljanja dužniku naknadnog roka za ispunjenje obaveze ukoliko obavesti dužnika o izjavi o raskidu.[39] Ovakvo rešenje podseća na odredbu ZOO koja uređuje raskid fiksnog ugovora, jer nije potrebno ostavljanje naknadnog roka za ispunjenje. Razlika je u tome što se po sada važećim pravilima ZOO, ugovor raskida po samom zakonu, dok Prednacrt predlaže da je u slučaju bitne povrede potrebno da poverilac da izjavu da raskida ugovor i o tome obavesti dužnika. Kada neispunjenje obaveze ne predstavlja bitnu povredu, poverilac može da izjavi da raskida ugovor bez ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje, ako mu je dužnik saopštio da neće da ispuni obavezu ili ako iz dužnikovog držanja proizilazi da obavezu neće ispuniti ni u naknadnom roku ili ako se ostavljanje naknadnog roka protivi prirodi posla.[40] Pošto su retke situacije kada dužnik na jasan i nedvosmislen način iskazuje volju da ne ispuni svoju obavezu, nacrt predlaže da se ugovor može raskinuti ako iz dužnikovog držanja proizilazi da on neće da ispuni obavezu. Dužnik svoju volju ne mora da saopšti izjavom, već to može da učini i konkludentnom radnjom. Međutim, dužnik će često svoju volju za neispunjenje manifestovati kroz ulaganje određenih prigovora poveriocu i to: da ugovor nije punovažan, da ni poverilac nije ispunio svoju obavezu (*exceptio adimpleti contractus*), da nije nastupila dužnička docnja. Većina takvih prigovora je neosnovana i sračunata na izbegavanje dužnika da ispuni svoju obavezu, ali je potrebno da se na osnovu okolnosti svakog pojedinog slučaja utvrdi osnovanost prigovora dužnika, pa nakon toga da se tumačenjem utvrdi sadržaj izjave dužnika. Tumačenjem izjave i na osnovu dužnikovog držanja može da se utvrdi da li on neće da ispuni obavezu, što pretvara nebitnu u bitnu povredu ugovora i konstituiše pravo poverioca na raskid ugovora bez potrebe ostavljanja dužniku naknadnog roka za ispunjenje. U slučaju kada je pre isteka roka za ispunjenje očigledno da će dužnik učiniti bitnu povredu ugovora, poverilac može izjaviti da raskida ugovor.[41] Za razliku od postojeće, već učinjene bitne povrede ovde se definiše buduća bitna povreda. Poverilac može pre isteka roka da izjavi da raskida ugovor ukoliko u trenutku davanje izjave postoje na strani dužnika okolnosti iz kojih se jasno može zaključiti da on neće obavezu da ispuni u ugovorenom roku. Ne zahteva se apsolutna izvesnost u tom pravcu, već pretpostavka o nastupanju bitne povrede ugovora mora da bude zasnovana na visokom stepenu verovatnoće.

[39] Čl. 138 st. 3-4 Prednacrta.
[40] Čl. 139 Prednacrta.
[41] Čl. 140 Prednacrta.

7. Zaključak

pozitivnopravna zakonska rešenja imaju nedostatke, jer su nejasna i neprecizna u pogledu obaveze poverioca da izjavi da raskida ugovor. Tumačenjem odredbi ZOO ne može se sa sigurnošću zaključiti da li se ukoliko dužnik ne izvrši plaćanje obaveze u naknadnom roku, ugovor raskida po zakonu ili na osnovu izjave poverioca. Postavlja se pitanje, šta se dešava ukoliko poverilac nakon isteka naknadnog roka ne da izjavu da ugovor raskida? Analizom odredbi članova 126 i 130 ZOO može se doći do zaključka da ukoliko poverilac prilikom ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje obavesti dužnika da će u slučaju neispunjenja ugovor biti raskinut, tada se ugovor istekom naknadnog roka raskida bez izjave poverioca. U suprotnom, poverilac će biti u obavezi da nakon neuspešnog isteka naknadnog roka da izjavu o raskidu. Da bi se otklonila kolizija između navedenih odredbi ZOO, zakonodavac u Prednacrtu predlaže rešenja iz kojih se na nedvosmislen način može zaključiti da poverilac mora nakon isteka naknadnog roka ne samo da dâ, već i da o svojoj izjavi o raskidu obavesti dužnika. Sada važećim zakonskim odredbama nije jasno definisan ni trenutak kada se smatra da je dužnik obavešten o raskidu ugovora, odnosno da li je to trenutak odašiljanja izjave o raskidu ili trenutak prijema izjave od strane dužnika. Ovakva protivrečnost će biti otklonjena ukoliko bude usvojeno rešenje predloženo Prednacrtom koje predviđa da izjava proizvodi dejstvo prema dužniku samo ako je o njoj obavešten, odnosno predlaže se princip prijema. Ukoliko predlog Prednacrta da se ugovor može raskinuti zvog bitnih povreda ugovora bude usvojen znatno će biti poboljšan položaj poverioca novčane obaveze, koji je po pravilu mogao ugovor da raskine samo uz ostavljanje naknadnog roka za ispunjenje. Nedostatak rešenja sadržanog u Prednacrtu je što poverilac u slučaju kada nije siguran da li je učinjena bitna ili nebitna povreda, što je čest slučaj kod ispunjenja novčane obaveze, može doći u situaciju da dâ izjavu o raskidu ugovora iako na to nije imao pravo. Takvom radnjom, poverilac je sam učinio bitnu povredu ugovora, pa će snositi određene posledice. Ukoliko neispunjenje novčane obaveze od strane dužnika, prouzrokuje štetu poveriocu koja ga lišava koristi koju je od ugovora očekivao ili zbog koje se za poverioca svrha ugovora ne može ostvariti, Prednacrt predlaže mogućnost da poverilac raskine ugovor bez ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje. Ovakav predlog Prednacrta, treba inkorporisati u tekst budućeg Građanskog zakonika, u cilju zaštite poverioca novčane obaveze i radi onemogućavanja dužnika da prolongira ispunjenje obaveze, jer mu je poznato da poverilac po pravilu, shodno sada važećim normama, mora da mu ostavi naknadni rok za ispunjenje obaveze. Novine predložene Prednacrtom

i njegova normativna rešenja materiju raskida ugovora regulišu jasno i na nedvosmislen način. Ispravljeni su nedostaci sadašnje regulative i predlaže se usklađivanje domaćeg prava sa pravom Evropske unije i sa Bečkom konvencijom, što predstavlja značajan napredak u ovoj oblasti obligacionog prava.

Nikola Nedeljković
The lawyer from Čačak, a doctoral candidate at the Faculty of Law of the University in Kragujevac, Nikola Nedeljković, the Lawyer`s Office, Čačak

Financial obligations and contract termination

A b s t r a c t

Fulfillment of the contract is the main motive why the contract parties conclude contracts. When one contract party fails to fulfill its contractual obligations, then, the other contract party which sticks to the contract, could request the contract to be fulfilled or to terminate it. The author has analyzed legal regulations relating to contract terminations resulting out of non-fulfillment of financial obligations, and he has noticed some collision among legal regulations which regulate this matter. The subject of the analysis have also been normative solutions suggested by the Preliminary Draft of Civil Code which try to remove the understatements and existing contradictions of positive – legal regulations.

Key words*: contract termination, additional reasonable time, the statement of termination, substantial contract violation.*

Literatura

1. Georgijević, G. (2013). Raskid ugovora zvog neizvršenja obaveze, *Pravni život,* (10), str. 649-663
2. Grebović, N. (2004). Raskid ugovora u međunarodnom trgovinskom pravu, *Pravo i privreda*, (5 – 8), str. 849-860
3. Draft Common Frame of Reference (DCFR), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Interim Outline Edition, (2008). Munchen (Sellier)

4. Jankovec, I. (1988). Pravne posledice docnje sa ispunjenjem novčane obaveze, *Privredno pravni priručnik*, (6), str. 12-37
5. Jovanović, V., Petrov A., Šipka Z. (2013). Opšti osvrt na franšizing i ugovor o franšizingu kao sui generis poslove privrednog prava, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (7-9), str. 33-47
6. Kovačević, N. (2012). Aktivna legitimacija za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, *Pravo - teorija i praksa*, 29 (4-6), str. 60-74
7. Perović, J. (2005). Izjava o raskidu kao uslov za raskid ugovora zbog neispunjenja obaveze, *Pravni život*, (11), str. 473-499
8. Perović, J. (2002). Raskid ugovora prema Konvenciji UN o međunarodnoj prodaji robe, *Ekonomski anali*, (155), str. 163-177
9. Perović, S. (2008). Izvršenje ugovornih obaveza i odgovornost za neizvršenje, *Pravni život*, (3 – 4), str. 7-24
10. Perović, S., (1976). Obligaciono pravo, Beograd, Službeni list SFRJ
11. Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije, Preuzeto sa: (www.arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/,januar 2014)
12. Presuda VSH Rev 159/97 od 21.04.1999. godine
13. Principles of European Contract Law Parts I and II, The Hague 1999, Part III, (2003). London and Boston, The Hague
14. Salma, J. (2011). Ugovorna odgovornost – u evropskom, uporednom i domaćem pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu,* 45 (1), str. 69-107
15. Schlechtriem, P. (1998). Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), Clarendon Press, Oxford, str. 196
16. Simonović, I. (2008). Pravo na raskid ugovora zbog neispunjenja obaveza po Zakonu o obligacionim odnosima i savremene tendencije u Evropskom ugovornom pravu, *Zbornik Pravnog fakulteta Niš – Aktuelna pitanja građanske kodifikacije,* Niš, str. 87-101
17. Slakoper, Z., (2003). Raskid ugovora zbog zakašnjenja i neispunjenja, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka*, (3), str. 525-553
18. Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ,* br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja
19. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 1980. (Konvencija Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe)
20. Uzelac O., Protić D. (2011). Neka pitanja pravnog aspekta elektronske trgovine, *Pravo - teorija i praksa*, 28 (10-12), str. 101-109